

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
ІНСТИТУТ ПРОМИСЛОВИХ ТА БІЗНЕС ТЕХНОЛОГІЙ
Факультет дизайну машин та захисту довкілля
Кафедра прикладної механіки

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ВЗАЄМОЗАМІННІСТЬ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ТЕХНІЧНІ
ВИМІРЮВАННЯ»

1. Профіль дисципліни

Освітній рівень	Перший (бакалавр)
Галузь знань	13 - Механічна інженерія
Спеціальність	131 – Прикладна механіка, 133- Галузеве машинобудування
Освітня програма	Прикладна механіка (131), Галузеве машинобудування (133)
Програма навчання	Вибіркова навчальна дисципліна циклу загальної підготовки
Форма навчання	Очна(денна, заочна)/дистанційна/змішана
Рік підготовки, семестр	2 курс, 7 чверть
Обсяг дисципліни	4 кредити ЄКТС, 120 год.
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Екзамен, <i>індивідуальне завдання</i>
Мова викладання	українська

2. Інформація про викладача

Викладач (-і)	доцент, канд. техн. наук Рубан Владислав Миколайович*
Профайл викладача (-ів)	Лінк на сторінку кафедри з інформацією про викладача (- ів) Національна металургійна академія України : Факультети, кафедри, центри : Кафедра прикладної механіки : Співробітники (nmetau.edu.ua)
Контактна інформація	+380987004300
E-mail:	v.ruban@ua.fm
Консультації	Очні та онлайн консультації за попередньою домовленістю Viber (+380987004300)

3. Анотація до дисципліни

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання» (ВСТВ) складена відповідно до освітньої програми підготовки фахівців ступеня вищої освіти Бакалавр спеціальності 131 «Прикладна механіка» і 133 «Галузеве машинобудування» та охоплює теоретичні і практичні компоненти, поняття, правові норми, вимоги і правила, а також комплекс організаційних, технічних і спеціальних заходів і засобів, спрямованих на здатність розв'язувати складні завдання проектування технологічного обладнання і технологічних процесів машинобудування.

Підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, здатних обґрунтовувати, розробляти нові та удосконалювати наявні технологічні процеси у виробництві та технічні об'єкти машинобудування, застосовувати сучасні методи проектування на основі моделювання технічних об'єктів та процесів галузевого машинобудування.

Підготовка освітньо-професійних кадрів, які здатні здійснювати виробничо-організаційну управлінську та інноваційну діяльність, пов'язану з технологією експлуатації, ремонтом обладнання та устаткування підприємств машинобудівної промисловості; проектно-конструкторську, навчально-методичну та науково-дослідну діяльність у проектних організаціях.

4. Результати навчання (компетентності)

Компетентності, які студент набуде в результаті вивчення дисципліни

4.1. Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність працювати в команді.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

4.2. Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)

ФК1. Здатність застосовувати типові аналітичні методи та комп'ютерні програмні засоби для розв'язування інженерних завдань прикладної механіки та галузевого машинобудування, ефективні кількісні методи математики, фізики, інженерних наук, а також відповідне комп'ютерне програмне забезпечення для розв'язування інженерних задач галузевого машинобудування.

ФК2. Здатність застосовувати фундаментальні наукові факти, концепції, теорії, принципи для розв'язування професійних задач і практичних проблем галузевого машинобудування.

ФК3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ФК4. Здатність втілювати інженерні розробки у галузевому машинобудуванні з урахуванням технічних, організаційних, правових, економічних та екологічних аспектів за усім життєвим циклом машини: від проектування, конструювання, експлуатації, підтримання працездатності, діагностики та утилізації.

ФК5. Здатність застосовувати комп'ютеризовані системи проектування та спеціалізоване прикладне програмне забезпечення для вирішення інженерних завдань в галузі машинобудування.

ФК6. Здатність оцінювати техніко-економічну ефективність типових систем та їхніх складників на основі застосування аналітичних методів, аналізу аналогів та використання доступних даних.

ФК7. Здатність приймати ефективні рішення щодо вибору конструкційних матеріалів, обладнання, процесів та поєднувати теорію і практику для розв'язування інженерного завдання.

ФК8. Здатність реалізовувати творчий та інноваційний потенціал у проектних розробках в сфері галузевого машинобудування.

ФК10. Здатність розробляти плани і проекти у сфері галузевого машинобудування за невизначених умов, спрямовані на досягнення мети з урахуванням наявних обмежень, розв'язувати складні задачі і практичні проблеми підвищення якості продукції та її контролювання

ФК11. Здатність приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування у переробній і харчовій галузі.

ФК12. Здатність розробляти нові та удосконалювати існуюче технологічне обладнання машинобудівних і переробних виробництв з врахуванням принципів раціонального використання, ресурсозаощадження та інтенсифікації технологічних процесів.

ФК14. Здатність здійснювати управлінську діяльність машинобудівного підприємства.

4.3. Результати навчання (РН)

РН1. Вибирати та застосовувати для розв'язання задач прикладної механіки придатні математичні методи.

РН4. Оцінювати надійність деталей і конструкцій машин в процесі статичного та динамічного навантаження.

РН5. Виконувати геометричне моделювання деталей, механізмів і конструкцій у вигляді просторових моделей і проекційних зображень та оформлювати результат у виді технічних і робочих креслень.

РН7. Застосовувати нормативні та довідкові дані для контролю відповідності технічної документації, виробів і технологій стандартам, технічним умовам та іншим нормативним документам.

PH9. Обирати і застосовувати потрібне обладнання, інструменти та методи.

PH12. Застосовувати засоби технічного контролю для оцінювання параметрів об'єктів і процесів у галузевому машинобудуванні.

PH15. Розробляти, організовувати, контролювати та управляти технологічними процесами в машинобудівній галузі.

PH16. Організувати проведення вимірювального експерименту і оцінки його результатів.

PH18. Розробляти, оформляти та впроваджувати у виробництво документацію щодо визначеності технологічних процесів виробництва, експлуатації, ремонту та обслуговування.

PH25. Використовувати методи та засоби технічних вимірювань, технічні регламенти, стандарти та інші нормативні документи при технічній діагностиці систем та елементів.

5. Передумови для вивчення дисципліни

Здобувачі повинні знати дисципліни, що містять знання, уміння й навички, необхідні для освоєння досліджуваної дисципліни, а саме: дисципліна зв'язана з окремими розділами математики і фізики; з інженерна графіка; опері матеріалідеталів, деталі машин. Використовується у курсовому та дипломному проектуванні.

В свою чергу дисципліна слугує базою для вивчення спеціальних дисциплін: механічне обладнання металургійних заводів, розрахунок та проектування металургійних машин, підйомно-транспортні машини, металообробні верстати, розрахунок колісно-гусеничних засобів, двигуни колісно-гусеничних транспортних засобів.

6. Мета та цілі дисципліни

Метою вивчення дисципліни – є засвоєння знань та придбання навичок забезпечення точності геометричних параметрів виробів машинобудування при проектуванні, обробці, експлуатації, ремонті та контролю, як необхідних умов забезпечення надійності та довговічності.

Очікувані результати навчання з дисципліни.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

– діючу систему допусків і посадок, принципи її будовання і методик використання;

– сучасні методи розрахунково-досвідного обґрунтування вимог точності з'єднань на засадах експлуатаційного призначення і взаємозамінності;

– вимоги до характеру і точності типових з'єднань машин;

– методи аналізу виробничої точності;

– методи і засоби контролю.

вміти:

– користуватись нормативно-технічними документами, чинними стандартами, довідковою літературою;

- розраховувати і визначати економічно та технічно обґрунтовані допуски та посадки з'єднань механізмів, відповідно до їх функціональних призначень, проставляти допуски та посадки на кресленнях;
  - аналізувати і розраховувати розмірні ланцюги;
  - розраховувати і вибирати посадки найбільш відповідальних з'єднань механізмів (підшипників кочення, зубчастих, шпон очних, шліцьових, різьбових);
  - призначати допуски форми та розташування поверхонь деталей, необхідні параметри шорсткості;
- визначати засоби і методи контролю.

7. Система оцінювання та вимоги

Оцінювання модулів 1, 2, 3, 4 здійснюється за результатами виконання однієї контрольної роботи із питаннями у тестовій формі та розрахунковими завданнями. Оцінювання кожного модуля здійснюється за 12-бальною шкалою. Підсумкова оцінка навчальної дисципліни визначається як середнє арифметичне 4-ти модульних оцінок за 12-бальною шкалою.

8. Результати навчання

Здобувач має набути здатність: демонструвати вміння до технічних вимірювань, вимірювальної інформації, які використовуються для контролю якості і оберненого зв'язку в автоматизованих системах механоскладального виробництва; демонструвати знання основних норм взаємозамінності, які охоплюють системи допусків і посадок для типових видів з'єднань, нормування характеристик поверхонь деталей машин.

9. Організація навчання

9.1. Обсяг дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин	
	Денна	Заочна
Лекції	16	10
Практичні / лабораторні	16	10
Самостійна робота	88	100

	Усього	Четверть VII
Усього годин за навчальним планом	120	120
у тому числі:		
Аудиторні заняття	32	32
з них:		
лекції	16	16
лабораторні заняття	16	16
практичні заняття	-	-
семінарські заняття	-	-
Самостійна робота	88	48

	Усього	Четверть
		VII
у тому числі при :		
підготовці до аудиторних занять	64	64
підготовці до контрольних заходів	-	-
виконанні курсових проектів (робіт)	-	-
виконанні індивідуальних завдань	12	12
опрацюванні розділів програми, які не викладаються на лекціях	12	12
Семестровий контроль		Екзамен,

індивідуальне завдання

9.2. Формат дисципліни

Змішаний – поєднання традиційних форм навчання з елементами електронного навчання. Для заочної форми навчання – поєднання очного та дистанційного форматів викладання.

9.3. Зміст початкової дисципліни

Модуль 1. Стандартизація і взаємозамінність у машинобудуванні

Модуль 2. Взаємозамінність гладких циліндричних з'єднань. Розмірні ланцюги лінійних розмірів.

Модуль 3. Взаємозамінність циліндричних зубчастих коліс і передач. Взаємозамінність конічних з'єднань. Контроль циліндричних з'єднань.

Модуль 4. Взаємозамінність і поля допусків деталей з багатьма робочими поверхнями.

9.4. Тематичний план початкової дисципліни

№№ тем	Назва розділів / теми та їх зміст	Тривалість (годин)	
		денна форма	заочна форма
1	<p>Основні поняття про стандартизацію і взаємозамінність, їх взаємозв'язок. Основні положення. Терміни та визначення. Категорії і види стандартів. Об'єкти стандартизації. Системи стандартизації. Технічні умови. Систематизація загально технічних стандартів. Види взаємозамінності: повна, неповна, внутрішня, зовнішня, за геометричними і кінематичними параметрами, функціональна.</p> <p>Загальні поняття про розміри, допуски і посадки Номінальний, дійсний, граничні розміри. Принцип переваги. Ряди нормальних чисел. Похибки виготовлення і вимірювання. Методика оцінки похибок.</p> <p>Принципи побудови єдиної системи допусків і посадок. Діапазони та інтервали розмірів; допуск, одиниця допуску; основні відхилення; розташування полів; дві системи посадок; якості. Позначення посадок та полів допусків на кресленнях. Переважні та рекомендовані посадки.</p>	2	2
2	<p>Посадки з зазором, натягом і перехідні Розрахунок і вибір основних відхилень і допусків розмірів рухомих з'єднань (посадок з зазором). Розрахунок і вибір основних відхилень і допусків розмірів нерухомих з'єднань (посадок з натягом). Розрахунок перехідних посадок.</p>	2	2
3	<p>Система допусків і посадок для підшипників кочення Загальні відомості. Класи точності підшипників кочення. Допуски і посадки. Види навантажень з'єднань з підшипниками. Добір основних відхилень і допусків розмірів поверхонь для з'єднання з підшипниками кочення.</p>	2	

4	Розмірні ланцюги лінійних розмірів. Терміни і визначення теорії розмірних ланцюгів. Аналіз розмірних ланцюгів – необхідна складова проектування вузлів машин та проектування техпроцесів виготовлення деталей та сборки вузлів і машин. Основне рівняння розмірного ланцюга. Задачі з розмірними ланцюгами і методи їх розв'язання. Методи повної і неповної взаємозамінності, теоретико-ймовірний метод.	2	2
5	Взаємозамінність, стандартизація циліндричних зубчастих коліс і передач та контроль якості Основні експлуатаційні вимоги та вимоги до точності. Система допусків. Ступені точності. Норми точності зубчастих коліс і передач та їх показники. Комплекси контролю норм точності. Види з'єднань. Вибір норм точності, видів з'єднань. Комбінування норм точності. Позначення на кресленнях точності зубчастих коліс.	2	2
6	Взаємозамінність шпонкових і шліцьових з'єднань та контроль якості. Загальні положення. Основні параметри і експлуатаційні вимоги. Допуски. Види шпонкових з'єднань. Позначення на кресленні. Призначення та конструктивні виконання шліцьових з'єднань. Способи взаємного центрування валів і втулок шліцьових з'єднань. Поля допусків і посадки. Вибір посадок. Прямобічні та евольвентні шліцьові з'єднання. Умовні позначення на кресленнях.	2	
7	Взаємозамінність та контроль різьбових з'єднань. Класифікація різьб. Принципи забезпечення взаємозамінності. Основні геометричні параметри. Допуски параметрів метричних різьб. Основні відхилення для рухомих, змішаних і нерухомих різьбових з'єднань. Ступені точності. Стандартні посадки крепіжних різей. Умовні позначення різьбових з'єднань на кресленнях.	2	2
8	Форма, взаємне розміщення і шорсткість поверхонь. Загальні положення. Терміни і визначення. Відхилення та допуски форми поверхонь виробів та їх взаємного розташування. Нормування відхилень форми та розташування. Умовні позначення на кресленнях. Шорсткість поверхонь. Параметри шорсткості. Система нормування. Позначення параметрів і норм шорсткості на кресленнях.	2	

10. Навчально-методичне забезпечення

1. Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання. Рекомендовано НМетАУ як підручник для студентів вищих навчальних закладів. Похилько Л.К., Добров І.В. - Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2015.- 228 с.
2. Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання: Конспект лекцій / Похилько Л.К., Добров І.В., Сьомічев А.В., Рубан В.М. - Дніпропетровськ: НМетАУ, 2010.- 120с.
3. Методичні вказівки до виконання розрахунково-графічної (індивідуальної) роботи з дисципліни «Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання» для студентів спеціальностей 7.090202 і 7.0902118 / Укл.: Л.К. Похилько., А.В. Сьомічев, В.М. Рубан.-Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009.- 44с.
4. Основи взаємозамінності, стандартизації і технічні вимірювання. Навчальний посібник/ Железна А.М.–К.:Кондор, 2011.–796 с.
5. Стандартизація, метрологія та кваліметрія у машинобудуванні. Навчальний посібник / Боженко Л.І.-Львів.:Світ, 2013.–328 с.
6. ДСТУ 1.0-93 Державна система стандартизації України. Основні положення.
7. ДСТУ 1.2-93 Державна система стандартизації України. Порядок розроблення державних стандартів.

8. ДСТУ 2234-93 Калібри. Терміни та визначення
9. ДСТУ 2409-94 Вимірювання параметрів шорсткості. Терміни та визначення.
10. ДСТУ 2413-94 Основні норми взаємозамінності. Шорсткість поверхні. Терміни та визначення.
11. ДСТУ 2497-94 Основні норми взаємозамінності. Різьба і різьбові з'єднання. Терміни та визначення.
12. ДСТУ 2498-94 Основні норми взаємозамінності. Допуски форми та розташування поверхонь. Терміни та визначення.
13. ДСТУ 2499-94 Основні норми взаємозамінності. конуси та конічні з'єднання. Терміни та визначення.
14. ДСТУ 2500-94 Основні норми взаємозамінності. Єдина система допусків та посадок. Терміни та визначення. Позначення і загальні норми.
15. ДСТУ 2681-94 Метрологія. Терміни та визначення.
16. ДСТУ 3021-95 Випробування і контроль якості продукції. Терміни та визначення.

Допоміжна

1. Единая система допусков и посадок в машиностроении, справ очник в 2 томах / Палей В.Г. – М.: издание стандартов, 2010, 1 том– 260с., 2 том –208 с.
2. Взаимозаменяемость, стандартизация и технические измерения: Учебник для вузов / А.И.Якушев и др. – М.: Машиностроение, 2014. – 352 с.
3. Допуски и посадки. Справочник в 2-х томах. / В.Д. Мягков и др. – Л.: Машиностроение, 1982,–1 том–543 с., 2 том–448 с.
4. Основы стандартизации, сертификации, метрологии: Учебник для вузов / Крылова Г.Д. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001 – 711 с

Гарант освітньої програми
за напрямом 133 Галузеве машинобудування
доцент, к.т.н.,

Мазур І.А.

Ухвалено на засіданні групи забезпечення якості освітньої програми «Галузеве машинобудування» (Протокол №   2   від   8   .09_2021 р.).

Гарант освітньої програми, доц. _____

Проект вносить

Гарант освітньої програми PhD за напрямом 131 Прикладн
механіка доцент кафедри Технологія машинобудування
професор кафедри прикладної механіки, д.т.н.
зав. кафедри прикладної механіки

Ігор Мазур

Добров І.В.